

Statsminister
Gro Harlem Brundtland

Foredrag i Det Udenrigspolitiske Selskab
København, 16. mai 1991

NORGE I DET NYE EUROPA

Ingen stat i Europa kan alene verne om sin sikkerhet. Ingen stat kan alene verne om miljøet. Ingen stat kan alene overlates ansvaret for å verne om menneskerettighetene. Ingen stat kan alene regulere den økonomiske og teknologiske utvikling. Hver for oss kommer vi til kort. Det er bare gjennom forpliktende samarbeid at europeiske land kan sikre sin råderett og en trygg fremtid for kommende generasjoner.

Vi står ved en historisk korsvei der et nytt Europa avtegner seg. Det er ikke første gang i Europas historie. Vårt kontinents kultur og historie handler nettopp om foreningen av erfaringer fra fortiden og håp for fremtiden.

For Norge er de europeiske utfordringene mange. Men det er også mulighetene. Vi skal ha en grundig debatt om vårt forhold til Europa. Vi må sikre vårt økonomiske og teknologiske fotfeste i det store europeiske markedet. Det er en forutsetning for at vi skal kunne videreutvikle velferdssamfunnet og skape nye trygge arbeidsplasser. Vi må verne om vår sikkerhet. Vi må sikre oss innflytelse slik at også vi kan være med på å bestemme de verdier som skal prege morgendagens Europa.

Jeg setter pris på anledningen til å snakke om Norge i det nye Europa her i København. Nå er det ikke første gang i historien at Norges plass i Europa er et samtaletema i denne by. Det var Norges plass i Europa det stod om dengang den danske kongemakten langsomt samlet landet mot nord under sitt styre i århundret mellom 1380 og 1537. Fra å være et selvstendig rike, ble Norge ført inn i det Henrik Ibsen kalte firehundreårsnatten, de fire sekler da nordmenn måtte sydover til "Kongens København" for å få øvrigheten i tale og møte de siste strømninger i Europas kultur.

Norge i det nye Europa sto også på den danske dagsorden i 1814 da det nye Europa-kartet ble trukket opp etter revolusjonære omveltninger og Napoleons kriger. I det året var det norske folk nær ved å gjenvinne sin egen selvstendighet gjennom riksforsamlingens valg av en dansk prins som Norges konge.

Men det var ikke slik Europas stormakter så for seg Norges plass i det nye Europa. Et nytt sekel i union med et nordisk naboland - Sverige - fulgte før Norge igjen fikk sin fulle frihet i 1905. Også da valgte nordmenn en dansk prins til konge. Det var et godt valg. Kongehuset har siden vært et av de sterkeste symboler for det norske folks selvstendighet.

Det skulle ikke gå mange år før Norges nyvunne frihet ble tatt fra oss med makt. Frihetstapet under den annen verdenskrig, der Konge og Regjering måtte i landflyktighet, satte dype spor i vår historiske bevissthet.

I vår medieverden begrenses det historiske perspektiv gjerne til det dagsaktuelle. Altfor ofte mister vi av syne de lange linjene i historien. Det er avgjørende å kjenne betydningen av begivenhetene i 1940, 1905, 1814 og 1537 for å forstå Norges forhold til Europa i dag.

For å gjøre bildet komplett burde vi kanskje gå enda lenger tilbake, til århundredene før unionstiden. Fra rikssamlingen sent på 800-tallet og frem til det danske styret var Norge sterkt integrert i datidens Europa. Kong Harald V pekte nylig på det nettverk av internasjonale bånd som knyttet Nidarosdomen - nasjonens sentrum før den lutherske reformasjon - til det øvrige Europa. Til og fra byen med Hellig Olavs gravkirke vandret pilegrimer og håndverkere, ministre og konger, forretningsfolk og biskoper, kardinaler og kunstnere.

Mange billedlige og skriftlige nedslag av disse europeiske århundreder er blitt borte ved de store omveltninger som Norge har gjennomlevet siden, politisk såvel som kulturelt. Slik er store deler av vår identitet blitt svekket i vår hukommelse.

Likevel kan vi bare forstå nasjonens identitet og erfaringer ved å følge de historiske linjene. I møte med Europa har de nordiske landene ulik forhistorie. Derfor kan diskusjonen om deltakelse i europeisk samarbeid mot slutten av det 20. århundrede skille seg betydelig fra et nordisk land til et annet. Den norske EF-striden i 1972 gjenspeilte en nasjonal splittelse i synet på hvordan vi best skulle ivareta vår identitet og selvstendighet. I tillegg kom betydningen av en så permanent virkelighet som vårt lands geografi; tar man Europa-kartet, setter en passerspiss i Oslo og vipper Norge sørover, ja så ender Nordkapp opp i Roma. For mange mennesker i distrikts-Norge er det langt nok til Oslo. Brussel fremstår som enda fjernere. Dette er reelle og følelsesmessige forhold som kan skille seg fra situasjonen i de andre nordiske land.

Likevel er Norden for omverden en homogen gruppe land. Vi står samlet om felles verdier i samme kulturelle forankring. Vårt nære nordiske fellesskap er uten tvil unikt i internasjonal sammenheng. I mange år har vi kunnet reise på tvers av de nordiske grensene uten pass. I mange år har vi hatt et felles arbeidsmarked. Innenfor den europeiske kulturkrets har de nordiske land utviklet sine samfunn der solidaritet, sosial trygghet og like muligheter for alle står særlig sterkt. Europa ville vært fattigere uten dette nordiske bidrag.

I etterkrigstiden fremsto ofte den nordiske vei som et alternativ til den europeiske. Dette var blant annet sterkt fremme i den norske debatten i 1972. I dag er det unaturlig å trekke et slikt skille. Norden er ikke et alternativ til Europa. Norden er en del av Europa. Et samlet Norden vil ha

langt større gjennomslag enn våre folketall skulle tilsi. Denne muligheten må vi utnytte.

Selv om de nordiske land i dag har ulike tilknytning til EF er vi alle involvert i en felles samarbeidsprosess. I to år har de 19 EFTA- og EF-landene forhandlet om opprettelsen av et europeisk økonomisk samarbeidsområde for hele Vest-Europa. Sist tirsdag ble ministrene fra de 18 landene enige om avgjørende prinsipper for EØS-samarbeidet. Før sommerferien skal avtalen være i havn.

Det europeiske økonomiske samarbeidsområdet vil være et viktig bidrag til europeisk samarbeid. I 1989 satte vi oss et felles mål; å få til en omfattende samarbeidsavtale med felles regelverk og tilpassede institusjonelle løsninger. Mange sa at det ikke var mulig å forene land fra to så ulike organisasjoner i et felles prosjekt med så ambisiøse mål. Men det er mulig. Det omfattende felles regelverket faller nå på plass. Det gjør også institusjonene; en felles uavhengig domstol og en beslutningsprosess som sikrer alle parter medinnflytelse og medbestemmelse i EØS.

EØS-avtalen vil gi et felles regelverk for handel og økonomisk virksomhet mellom landene i Vest-Europa. Den vil styrke det politiske samarbeidet mellom 19 land. Dette er et bidrag til utformingen av det nye Europa som går utover våre nære interesser. Det er en samarbeidsmodell som kan utvides til å omfatte nye land i Sentral og Øst-Europa. Avtalen vil være et uttrykk for vilje og evne til å finne nye og felles løsninger på felles utfordringer.

Fra flere hold, deriblant fra våre danske venner, møter vi spørsmål om hvorfor ikke Norge nå søker om medlemskap i EF. Det er hyggelig å høre at vi er savnet. Men la oss igjen ha historien klart for oss. Vi skal ta oss den nødvendige tid til en grundig demokratisk debatt om vårt forhold til Europa. Vi kan ikke, og vil ikke, fatte vedtak uten debatt. Det er heller ikke noen riktig beskrivelse at "Europa-toget går". EF vil ikke innlede formelle forhandlinger med nye kandidater før etter 1993. I Norge har vi lagt vekt på å disponere kreftene riktig. Derfor haster det ikke med å trekke konklusjoner om vår holdning til medlemskap. Men det indre marked vil stå der fra 1.1.93. Derfor haster det med å få EØS-avtalen på plass.

Til høsten vil Arbeiderpartiet gå i gang med en bred debatt om vårt forhold til Europa. Også medlemskapsspørsmålet vil da bli satt på dagsorden. Om vårt landsmøte høsten 1992 kommer til at også Norge skal søke, ja så kan en norsk søknad foreligge slik at forhandlinger kan komme i gang i 1993. Men for alle EFTA-landene - enten de har søkt om medlemskap i EF eller kan komme til å gjøre det - er EØS-avtalen like nødvendig. Ikke noe EFTA-land kan påregne å bli medlem av EF før tidligst i 1995-1996. Men vi trenger et felles regelverk lenge før det. EØS-avtalen vil vi trenge gjennom flere år, uansett.

Den nye norske Europa-debatten kan ikke bli noen reprise på

debatten i 1972. Europa er noe annet enn dengang. Det som var delt, er blitt helt. EF er blitt noe annet enn det var - noe annet enn mange fryktet - og noe annet enn det andre håpet. Noen legger seg igjen på en svært så skråsikker argumentasjon. Jeg tror ikke dette vil svare seg. Fortsatt er mange nordmenn usikre og søkende. De ønsker ikke slagord, men informasjon. Nordmenn er slik. Vi må kjenne oss trygge før vi går videre. Som ansvarlig Regjerings-parti skal vi føre en politikk som kan samle nasjonen, ikke splitte den. Debatten skal legges opp deretter. Vi skal fokusere mer på de riktige spørsmålene enn på de ferdiglagde svarene.

**

Den økonomiske og teknologiske utfordringen er en permanent påminnelse om hvor nært Norge er knyttet til Europa. Vi selger halvparten av alt vi produserer til utlandet. Nesten 70% av vår eksport går til EF-landene, og vel 50% av vår import derfra. All vår gasseksport går til EF-området. Norge er faktisk mer avhengig av EF-markedet for sin eksport enn mange EF-land. EFTA er EFs viktigste handelspartner, ja til og med viktigere enn USA og Japan til sammen.

Dette er et naturlig resultat av vest-europeisk integrasjon etter krigen. Gjennom 1960-årene deltok alle landene, enten de tilhørte EFTA eller EF, i en parallell nedbygging av handelshindringer. For industrivarer fortsatte integrasjonen etter at de gjenværende EFTA-landene fikk sine frihandelsavtaler med EF i 1973. I 1984 var alle tollbarrierer for industrivarer avviklet mellom de 18 landene i Vest-Europa.

I 1970-årene snudde vekstkurvene i Vest-Europa. Denne gang dreide det seg om mer enn svingende konjunkturer. Stigende arbeidsledighet, økonomisk krise og voksende teknologigap overfor USA og Japan var i ferd med å frata de europeiske landene muligheten til å styre sin egen utvikling. Handel med tjenester og høyteknologiske produkter var blitt de nye drivkreftene i verdensøkonomien. Tyngdepunktet i den industrielle og teknologiske nyskapingen var i fred med å bli flyttet til Østen og de nye industrinasjonene i Asia.

Vi var vidne til en dyptgripende industriell og teknologisk endringsprosess med omfattende politiske ringvirkninger. Mange mener det var den politiske revolusjonen i Sentral og Øst-Europa i 1989 som la grunnlaget for Det nye Europa. Det er riktig at det var da regimene falt sammen. Mindre synlig, men kanskje vel så viktig, er likevel den teknologiske og industrielle revolusjonen som har pågått i et tempo uten sidestykke. De omfattende teknologiske forandringene var sterkt medvirkende til at regimer bygget på ortodoks kommandoøkonomi ble feiet til siden. Det var ikke mulig å skjerme faststivnede strukturer fra teknologisk utvikling og internasjonal konkurranse. Det var ikke mulig å mobilisere deltakelse, kreativitet og skaperevne uten demokrati.

I Vest-Europa fikk vi ikke politiske omveltninger. Men vi fikk en påminnelse om at vi måtte tenke nytt, og at det hastet. EF-

landenes beslutning om gjennomføring av det indre marked var derfor et svar på de økonomiske og teknologiske utfordringene, og ikke en årsak. Kravene fra en mer åpen verdensøkonomi gjaldt like klart for næringslivet i Norge og de andre EFTA-landene. Vi hadde fulgt EF-landene nært siden 1950-tallet. Derfor var det helt naturlig at vi søkte sammen for å møte de nye utfordringene.

Vest-Europas oppgjør med Euro-pessimismen tidlig på 80-tallet betød starten på en ny og bredere integrasjonsprosess. Til denne nye oppgaven var frihandelsavtalene mellom EFTA-landene og EF fra 1973 ikke tilstrekkelige. De omfattet bare industrivarer, og inneholdt ikke noe om handel med tjenester. De hadde ingen felles regler for personers opphold og arbeid i andre europeiske land. De berørte heller ikke kapitalens bevegelse mellom landene. Og ikke minst; de gav ikke noe felles grunnlag for å videreutvikle det vest-europeiske samarbeidet til nye områder som miljøvern, utdanning, forskning og sosiale spørsmål.

Derfor er en omfattende EØS-avtale nødvendig. Et felles regelverk for økonomisk virksomhet i Vest-Europa gir trygghet for likebehandling. Det hindrer at de store tar seg til rette. I den norske debatten om EF og EØS vekker begrepet de fire friheter ofte frykt. Noen er engstelige for at vi skal åpne for markedskreftens frie spill. Vi må trolig igjen gå tilbake til vår historie og vår geografi for å forklare en slik frykt. Selv om vi har en åpen økonomi, kan vi med vår langstrakte kyst ha mindre følelse med at varer, tjenester og personer krysser landegrensene. Innad i hvert av de vest-europeiske landene, også i Norge, eksisterer de fire frihetene allerede. På de fleste områder eksisterer de også mellom landene. Varer sirkulerer fritt. Kapitalen har beveget seg fritt i mange år. Den siste norske valutaregulering ble opphevet i fjor.

Etter at kommandoøkonomien i Øst falt sammen ser alle at det ikke er noe alternativ til markedøkonomien. Det kampen dreier seg om er graden og innholdet i den demokratiske styringen med markedskreftene. Vi må ha virkemidlene for å sikre en mer rettferdig fordeling. Da trenger vi et regelverk som gjelder internasjonalt, og ikke bare i hvert enkelt land. Om vi ikke hadde internasjonale regler ville vi for alvor overlate handel ogandel i den nye verdensøkonomien til kreftenes frie spill. Vi har en ordnet blandingsøkonomi i hvert land. Vi trenger også en ordnet blandingsøkonomi internasjonalt.

Her går det klare paralleller til GATT-forhandlingene. Med vår åpne økonomi er vi helt avhengige av at det internasjonale regelverket etterleves likt av alle. Norge har i de siste årene opplevet stadige dumping-anklager mot norsk fisk, aluminium, stål og treforedlingsprodukter. Anklagene er kommet fra både EF og fra USA. Utén et felles regelverk er det vanskelig for et lite land å forsvare sin sak mot slike anklager. Om handelsblokkene skulle vende seg mot hverandre, er det de små landene utenfor blokkene som først og fremst får lide.

Norge møter det indre marked med en sterk økonomi. Utenriksøkonomien vil i år gi oss et overskudd på 20 milliarder kroner. Vi har en prisstigning på under 4%. Innen 1995 vil Norge være gjeldfritt. Dette gir oss en stor handlefrihet som vi skal bruke til kommende generasjoners beste, ikke til å kjøpe oss fri fra utfordringene på kort sikt.

Oppgavene er mange. Den norske arbeidsledigheten på 5% ligger under det europeiske gjennomsnittet, men langt over det vi kan godta. For Norge dreier den økonomiske integrasjonsprosessen seg om mer enn å holde skansene på det europeiske markedet. Den faller sammen med en målrettet innsats for å gjøre vår økonomi mindre avhengig av oljeinntektene. Regjeringen har lagt frem et forslag til en omfattende skattereform som skal gjøre investeringer i produktiv industri mer lønnsomme. EØS-regelverket vil bringe markedene nærmere til oss. Vi får en bredere kontaktflate, flere impulser, flere møtesteder og større utveksling av ideer. Dette må til for å sikre varige og trygge arbeidsplasser.

Vi kan ikke trygge morgendagens sysselsetting ved å lene oss enda tyngre på inntektene fra petroleumsvirksomheten i Nordsjøen. Industriproduksjonen fra fastlands-Norge har stagnert siden midten av 1970-tallet. Vi har tapt markedsandeler i eksportmarkedene, og arbeidsproduktiviteten i industrien har utviklet seg svakere enn OECD-gjennomsnittet.

Siden 1986 er kursen blitt lagt om. Omstillingene er ubehagelige, men de er nødvendige. Takket være medvirkningen fra partene i arbeidslivets har vi bedret konkurransevnen i de siste årene. Årets lønnsoppgjør sikrer fortsatt lav prisstigning. Eksporten fra fastlands-Norge viser sterkt økning. Vi skal holde fast ved denne kursen. Vår deltakelse i det indre markedet skal bli et krafttak for å styrke våre industri- og tjenestebedrifter - på hjemmebane som på utebane.

Virksomheten i Nordsjøen er blitt et bilde på det moderne Norge. Det er et bilde vi skal leve opp til. Men det ligger her samtidig en fare for at omverden, også våre nordiske naboland, får et skjevt bilde av næringsvirksomheten i Norge. Vi ser bl.a. i EØS-forhandlingene at noen synes å tro at fiskeriene ikke lenger er så viktige for oljelandet Norge og at vi bør gi EF-fiskere ekstra ressurstilgang - i tillegg til det kvotebytte som allerede inngår i vår fiskeriavtale.

De som hevder dette tar feil. De ser bort fra at våre tre nordligste fylker fremdeles er helt avhengige av fiske. Dette er et område av Norge som utgjør nesten tre ganger Danmarks størrelse, men med 10% av Danmarks befolkning. For store deler av Nord-Norge er finnes det ikke noe næringsmessig alternativ til fisk. Den årelange ressurskrisen i havet har brakt fangstkvotene ned til en tredjedel av historisk nivå. Dette gjør bosettingen i Nord-Norge - det nordligste av Vest-Europa - meget utsatt. Et avfolket Finnmark angår ikke bare

Norge. Det berører sikkerheten i Europa.

Dette forklarer at fisk har stått, og fortsatt står sentralt når vi diskuterer Norges forhold til Europa. Ved folkeavstemningen i 1972 sa 80% av befolkningen i Nord-Norge nei til EF. Mange europeiske politikere har i ettertid innrømmet at de ikke var klar over den betydning fisk hadde for vår nordlige landsdel. Jeg håper den forståelsen nå har bedret seg. For kystbefolkningen i Nord-Norge har det nye europeiske markedet interesse i den grad det åpner seg for fiskeprodukter. I dag møter norske fiskeeksport opp til 30% tollsatser på EF-markedet. Vi har frihandel med fisk i EFTA og dere har frihandel med fisk i EF. Derfor bør det samme prinsippet gjelde i EØS.

**

1980-tallet var tiåret for samling av det vest-europeiske markedet. 1990-årene må bli tiåret for politisk samling i Europa. Markedet vil aldri bli et mål i seg selv. Vi må ikke akseptere at bedriftsøkonomien får befestet sitt forsprang på politikken. Markedet må fungere, og vi må stille krav til en best mulig utnyttelse av ressursene. Det vil være en forutsetning for å kunne møte alle de politiske utfordringene Europa nå står overfor. Men vi trenger demokratiske styringsredskaper på europeisk nivå for å sikre en trygg fremtid for alle. Vi må gi prioritet til kampen for miljøet. Vi må trygge de verdier og den frihet sosiale og faglige rettigheter gir.

Den politiske debatt i Europa vil være ufullstendig om man skulle overse den gjensidige avhengighet mellom Norge og det øvrige Europa. Geografisk ligger Norge i periferien av Europa, men det samme er tilfelle med flere av EFs medlemsland. Politisk og strategisk ligger vi ikke i periferien. Vi er en del av det Europa som strekker seg fra Atlanterhavet til Ural, fra Svalbard i Nord til Middelhavet i Sør.

På den nordlige rand av det euro-asiatiske kontinent har Norge en 192 km lang felles landegrense med Sovjetunionen. Med samme land har vi en uavklart maritim grense som vil være omlag 1500 km lang.

I disse områder er det Norge, alene eller i samarbeid med nabolandene, som har ansvar for viktige deler av den politiske orden i Europa. Vi har ansvaret for ressurser i havet og for forvaltning av fiskeriressurser i samarbeid med Sovjetunionen. Vi har ansvar for det særlig sårbare miljø i arktiske egner, både alene og i samarbeid med andre.

Øygruppen Svalbard nord i Nordishavet er en del av Norge. Gjennom traktaten av Svalbard fra 1920 er Norge forpliktet til ikke å tillate noen befestning der, og øygruppen må ikke benyttes for krigsformål. Samtidig har områdene i øygruppens nærhet fått økende strategisk betydning, særlig for de store flåtemakter.

Det kompliserer bildet at jurisdiksjoneforholdene rundt Svalbard er uavklarte. Mange land, også i EF og i NATO skaper problemer for Norges evne til å forestå en forsvarlig forvaltning av disse områdene.

I hele etterkrigstiden har Norge lagt vekt på å bevare ro og stabilitet i Nordområdene. Dette har lyktes skiftende norske regjeringer også når det generelle klima mellom Øst og Vest har opplevd tilbakeslag og konfrontasjon. Norsk politikk i disse områder er av økende betydning i det generelle europeiske og globale bildet. Det er også i dette perspektiv at Norge har følt et særlig ansvar for å bevare et godt naboforhold til Sovjetunionen.

Norge og Russland har hatt fred med hverandre i 1000 år. I grenseområdene i Nord var det i tidligere tider en livlig handel mellom nordmenn og de russiske pomorer. Jeg er overbevist om at Sovjetunionen er innstilt på å utnytte det bedre politiske klima i Europa til å utvikle et nærmere samarbeid i felles interesse også i Nordområdene. En slik utvikling vil underbygge og styrke tilnærmingen mellom Sovjetunionen og Vest-Europa. Dette gode naboforholdet vil vi befeste og forbedre ytterligere når President Gorbatsjov besøker vårt land i begynnelsen av juni.

Samtidig vet vi at Sovjetunionen også i fremtiden være en av verdens to største militær- og flåtemakter. Sovjetunionen vil fortsette å være en stormakt slik Russland har vært en europeisk stormakt i 400 år. Det er bare USA som kan oppvise den samme militære evne. Selv om den sovjetiske styrkekonsentrasjonen nær grensen til Norge ikke først og fremst er rettet mot oss, så er den der, og kan under skiftende omstendigheter oppleves som truende. Derfor trenger Norge en sterk europeisk og atlantisk forankring.

Dette bidrar til den trygghet som er nødvendig for å videreutvikle naboforholdet til Sovjetunionen på nye områder. Og de er mange. Miljøutfordringene peker seg særlig ut. Fra nikkell-verkene bare noen kilometer fra grensen slippes det ut 5 ganger så store mengder svoveldioksyd som de totale norske utslipp. Det skjøre naturmiljøet i hele nord-området, også i Finnmark er truet. Vi har her en typisk situasjon som påkaller en nye type internasjonalt samarbeid. Utslippene østfra et Nord-Norges største miljøproblem. Men det kan ikke løses i Norge, bare i Sovjetunionen. Derfor arbeider vi sammen med Sverige og Finland for å bygge om nikkellverkene slik at utslippene kommer under naturens tålegrense.

Bildet av situasjonen i Nord må våre vest-europeiske venner ta med seg når Europa utdyper det sikkerhetspolitiske samarbeidet. Dette samarbeidet må ikke virke ekskluderende overfor europeiske land som står utenfor EF. Det gjelder blant annet flankelandene Norge i Nord og Tyrkia i sør. Det må heller ikke skade de livsviktige båndene over Atlanterhavet og NATOs viktige rolle for europeisk sikkerhet.

Norsk sikkerhetspolitikk bygger på den realitet at vi bare kan få tilstrekkelig sikring innenfor en atlantisk ramme. Alliert støtte kan ikke nå Norge over land. Hovedtyngden må komme sjøveien.

Avspenningen og samlingen i Europa har skapt en ny situasjon. Forholdene er dramatisk endret i Sentral-Europa, i selve spenningsfeltet fra den kalde krigen. Sovjetiske tropper trekkes ut av Øst-Europa, Tyskland er samlet og Warszawapakten oppløst. De baltiske statene søker å virkeliggjøre sine historiske rettigheter til selvstendighet.

Norge kan ikke bygge opp lokal militær jevnbyrdighet med vår nabo i Øst. Vårt land må knyttes til avspenningen i Europa. Derfor er vi så opptatt av at CFE-avtalen blir ratifisert og etterlevet i henhold til bestemmelsene. Derfor har vi vært så bekymret over de avtalestridige standpunkter Sovjetunionen har inntatt til nøkkelbestemmelser i avtalen. Ved å unndra betydelige mengder militært utstyr i de nordligste og sydligste områdene brytes prinsippet om usvekket sikkerhet for alle avtalepartene.

Vi håper og tror at disse problemene vil bli løst. Problemene som oppsto viste betydningen for Norge av å bevare både den atlantiske og europeiske tilknytning i vår sikkerhetspolitikk. For oss er det ikke et spørsmål om noe enten-eller, men om et både-og.

Det er viktig at det sikkerhetspolitiske samarbeidet i EF kan reflektere det bredere europeiske bildet som nå møter oss. Vi må ta tilbørlig hensyn til, og være lydhøre overfor, de nye demokratiene i Sentral- og Øst-Europa som vil stå utenfor de etablerte sikkerhetsorganisasjoner og som søker nye avtaler og nye ordninger. Samtidig må amerikanerne få tid og anledning til å tilpasse sitt direkte engasjement i Europa til de nye sikkerhetspolitiske realiteter. Dette engasjement vil fortsatt være av vital betydning i den omformingsperioden vi nå er gått inn i.

For Norge vil det fortsatt være av overordnet viktighet at samarbeidet innenfor NATO bygger på likeverd og lik deltakelse for alle medlemsland. Grunnprinsippene for NATO-samarbeidet må ligge fast; sikkerheten er udelelig for alliansens strategiske enhet. Samtidig er det naturlig at det skjer en tyngdeforskyvning i den europeiske og atlantiske sikkerhetspolitiske debatten. Disse spørsmålene er for fullt satt på dagsorden i NATO, i Vestunionen og i EFs regjeringskonferanse om en politisk union.

I dag diskuteres det ulike roller for Vestunionen i den bredere prosessen; som en europeisk pilar i NATO, som en bro mellom NATO og EF og som en ramme for samordning av innsats utenfor allianseområdet. Men Vestunionen omfatter ikke alle landene i NATO, og heller ikke alle landene i EF. Fra norsk side vil vi fortsatt arbeide for at det sikkerhetspolitiske

samarbeidet samles i NATO. Vi må unngå dobbeltarbeide, spenninger og motsetninger som en følge av eksklusiv samarbeidsordninger.

Omformingen av det sikkerhetspolitiske bildet reiser nye utfordringer for Norge. Vi kan stå overfor en situasjon der drøftelser av viktige utenriks- og sikkerhetspolitiske spørsmål også vil foregå i fora hvor Norge ikke deltar. Vi er opptatt av at den nord-europeiske dimensjon forblir en sentral del av det europeiske sikkerhetsbegrepet. Derfor styrker vi den bilaterale kontakten med sentrale EF-land. Overfor Vestunionen har vi søkt om en kontaktordning etter det mønster som Tyrkia og Hellas har etablert allerede.

**

Sikkerhetsbegrepet i det nye Europa får en ny mening. Pariserklæringen fra KSSE-toppmøtet i peker mot en fremtid der demokratiet kan nå frem til alle og der sikkerhet også omfatter kampen for vårt felles miljø.

I flere tiår var europeisk sikkerhet definert ut fra militærpolitiske grensedragninger gjennom vårt kontinent. Nå er disse grensene borte. Vi får innsyn hos hverandre. Landene er knyttet sammen i et skjebnefellesskap, men samtidig ser vi i hvilken grad vi mangler samarbeidsordninger som kan binde fellesskapet sammen. Vi må fylle ambisjonene fra KSSE-toppmøtet med innhold. Vi må hindre at den politiske mur som delte Europa skal bli erstattet av en armodens mur - der et velstående Vest-Europa bygger hindre mot et utarmet og kriserammert Øst- og Sentral-Europa.

Vår oppgave blir å stimulere til en bredest mulig europeisk integrasjonsprosess. Landene i Vest-Europa har et særlig ansvar. Vår integrasjon har gitt fred og samarbeid mellom landene. Vi har modeller vi kan bygge videre på. Nå må vi ha mot og vidsyn til å gå videre, selv om situasjonen virker uoversiktlig. Det er i seg selv ikke nytt i Europas historie. For europeiske ledere i årene etter siste verdenskrig må fremtiden ha sett enda mer uoversiktlig ut enn den gjør det i dag. De som var arkitekter bak det nye samarbeidet hadde én overordnet målsetting; å bevare freden. Det var drivkraften bak opprettelsen av politiske og kulturelle samarbeidsorganer som Europarådet. Det var drivkraften bak den økonomiske integrasjon i Kull og stålunionen, EF og EFTA.

Midt oppe i fordypningen av samarbeidet i Vest må vi sørge for å gjøre våre nettverk åpne for de nye demokratiene i Øst. De søker nå assosieringavtaler med EF og frihandelsavtaler med EFTA. De ønsker å delta i den samme økonomiske og teknologiske integrasjonsprosessen som sikret fred og gjensidig avhengighet i Vest-Europa etter krigen. Demokratisk valgte regjeringer skal møte folkelige forventninger om vekst og velstand. De ser mot både EF og EFTA som eksempler på samarbeid mellom land med utviklet markedsøkonomi basert på frihandel.

Vi ser her de første steg i en all-europeisk integrasjonsprosess. EØS-modellen bør i neste omgang kunne utvides til å gjelde landene i Sentral- og Øst-Europa. Målet må være at et felles regelverk for økonomisk virksomhet får anvendelse i hele Europa.

Den økonomiske og teknologiske integrasjonsprosessen er viktig. Et felles regelverk binder sammen. Det gir trygghet og sikrer freden. Det har historien vist. Men vi må se videre; på 1990-tallet møter vi nye historiske utfordringer. De må vi møte med samme vidsyn som våre forgjengere etter krigen.

Den største utfordringen møter vi på miljøområdet. Miljø vil stå sentralt i internasjonal politikk på 90-tallet, ja det vil i seg selv bli en viktig integrasjonskraft. Ikke på noe område ser vi bedre hvor skadelig delingen av Europa har vært. Problemene var og er felles. Men vi har ikke greid å utarbeide løsninger som svarer til problemenes natur - og omfang.

De skremmende miljøproblemene viser at det er noe galt med selve forestillingen om hva som er vekst og fremgang. Det gjelder i Øst som i Vest. 1990-årene må bli tiåret for en miljøpolitisk snuoperasjon. Her finnes ingen lettvinne løsninger. Hardt arbeid og mobilisering av hele vårt kreative potensiale er nødvendig.

I de nye europeiske samarbeidsordninger som nå utvikles må hensynet til miljøet gis en overordnet plass. Den danske innsatsen for å få bærekraftig utvikling inn som et overordnet mål for EF-samarbeidet er et viktig skritt. Vi arbeider for å få tilsvarende formuleringer i EØS-avtalen. Dette handler om mer enn ord. Vi tar et viktig skritt når hensynet til bærekraftig utvikling traktatfestes i et rettssystem. EF-domstolen har tidligere vist at den har handlekraft til å omsette politiske mål til håndfaste vedtak.

Et felles europeisk regelverk for bedriftenes virksomhet vil være viktig også for miljøet. Bedriftene opplever ofte en konflikt mellom overholdelse av miljøbestemmelser og målet om kortsiktig fortjeneste. Det blir nærliggende å sikre konkurranseposisjonen ved å legge virksomheten til land med mindre strenge miljøkrav. Derfor må de grunnleggende spillereglene være mest mulig like, slik EØS-avtalen vil medvirke til i Europa.

Utgangspunktet for et nytt løft på miljøområdet må være at vi ser de europeiske miljøtiltakene i sammenheng. Vi må bryte ut av den nasjonale tankegangen. Dagens miljøavtaler har stort sett vært basert på like prosentvise utslippsreduksjoner fra hvert land. Avtalene har gitt reduksjoner, og tilsynelatende har det vært grunn til å være tilfredse. Men dette er en illusjon. Prosentvise reduksjoner har gitt tillatelse til å forurense opp til et visst nivå. Mange kunne i virkeligheten ha gjort mye mer dersom avtalene hadde stimulert dem til det.

Vi må åpent erkjenne at dagens miljøavtaler ikke gir oss

optimale resultater. Kostnadene ved å redusere utslippene kan variere betydelig fra et land til et annet. Et eksempel fra Norge kan illustrere dette. Sur nedbør er et stort problem i for vårt land. 90% av dette nedfallet kommer fra andre land. Dersom vi skal kunne gjøre noe med dette problemet må det skje på regionalt plan. Kostnadene ved å redusere svovelutslippene i Norge med et tonn ligger ti ganger høyere enn en tilsvarende reduksjon i Polen. Vi kunne ha bedret miljøet langt raskere og mer effektivt ved å bidra til nye rensetiltak i Polen enn i Norge. Like prosentvise reduksjoner er ikke en kostnads-effektiv vei å gå for å nå våre miljømål, verken nasjonalt eller internasjonalt.

Derfor trenger vi en ny generasjon miljøavtaler der det bærende prinsipp må være at utslippsmålene gir maksimal miljøeffekt for lavest mulig kostnad. Dette gjelder nasjonalt, regionalt og globalt. Vi kan ikke begrense oss til å fastsette nasjonale målsettinger for reduserte CO₂-utslipp. Det er ikke hva hvert enkelt land greier som teller. Det er hva verdenssamfunnet samlet kan få til som vil avgjøre om vi kan hindre dramatiske klimaendringer som følge av drivhuseffekten.

Også her kan et eksempel fra Norge illustrere mangelen ved våre miljømål. Norge inngikk nylig en kontrakt om salg av gass til Nederland. Gassen vil erstatte dagens kullbaserte alternativ. Dette vil redusere nederlandske CO₂ utslipp med 5 millioner tonn årlig. Norge vil som følge av utvinning og transport av gassen øke sitt utslipp med 0.1 millioner tonn i året. Resultatet er at denne handelen reduserer de globale utslippene med 4.9 millioner tonn. Men Norge risikerer å stange i det nasjonale tak vi har definert for norske CO₂-utslipp. Her trenger vi så åpenbart et bredere perspektiv. Vi trenger ordninger som oppmuntrer landene - og bedriftene - til å koordinere sine tiltak.

Vi vil alle være tjent med at vår neste miljøkrone går dit hvor kostnaden ved ytterligere reduksjoner er lavest. Det endelige målet må være å sikre at nye reduksjoner vil koste det samme, uansett hvor de finner sted. Sunn økonomisk fornuft tilsier at dette er veien å gå. Et sunt europeisk miljø krever at vi går den.

Europa må sette seg som mål å utvikle et regionalt regime som gjenspeiler vårt miljøfelleskap. Vi har erfaringer i å utvikle nye samarbeidsordninger. Vi vil trenge et effektivt beslutningssystem. Vi vil trenge organisert teknologi- og kompetanseoverføring for å sikre at den industrielle gjenreisningen ikke går på bekostning av miljøet. Vi vil trenge et europeisk overvåkningssystem for å sikre at miljøforpliktelsene overholdes.

Energi vil stå helt sentralt i vår innsats for miljøet. Energi, økonomi og miljø er uløselig knyttet sammen. Norge vil være en stor leverandør av energi til Europa i lang tid fremover. Om få år vil det gå tre undersjøiske gass-

rørledninger til kontinental-Europa. Det er inngått avtaler som vil sikre norsk gass til Europa langt inn i neste århundre. I dag leverer Norge 12% av Vest-Europas gassforbruk, og markedet ser ut til å være økende ettersom gass erstatter energi som forurenses mer.

Sentral- og Øst-europa står overfor avgjørende veivalg om fremtidens energi. Dette er valg som også vil avgjøre fremtidens miljø, ikke bare for de land dette direkte gjelder, men for hele Europa, og med virkninger for det globale klima.

Verdenskommisjonen for miljø og utvikling var klar i sine konklusjon om at de energiforbruksmønstre vi ser i dag ikke kan fortsette. Industrilandene bruker knappe ressurser som om de var uendelige. I den tredje verden er det mangel på energi.

Disse land, hvor over 90% av alle nyfødte barn kommer til verden, vil måtte øke sitt energiforbruk. Hvordan skal dette kunne skje uten at miljøet ødelegges? Ett er sikkert: Dagens forbruksmønstre må endres. Vi må få mer effektiv energibruk, mer forskning, og en omlegging til mer miljøvennlige energikilder. Få land har i samme grad som Danmark tatt disse utfordringer opp i sin energipolitikk slik det er kommet til uttrykk i Energiplan 2000.

Europa kan gå foran i de globale forandringer som kreves. Arbeidet med et europeisk energi-charter åpner nye muligheter. I hele Europa, men særlig i Øst, er det betydelige muligheter for energiøkonomisering og mer effektiv energiutnyttelse. Ser vi på effekten for vårt globale klima er det antatt at lekkasjene av metan fra de sovjetiske gassrørledningene - bare lekkasjene - tilsvarer 10% av de samlede CO2 utslippene fra EF-landene, eller 7 ganger de totale norske utslipp.

Her står vi overfor en unik mulighet til å bedre vårt felles miljø. De europeiske land vil trenge både energieffektivitet og energisikkerhet for å sikre gjennomføring av markedsøkonomi og en bærekraftig utvikling.

Norge vil delta aktivt i utarbeidelsen av energi-charteret. Vi ønsker et mer stabilt og forutsigbart energimarked i Europa og vi har fremmet egne forslag om at charteret får ambisiøse og omfattende miljømålsettinger. Vi ønsker miljøvennlig bruk av energi istedenfor den forurensende kullkraften og den farlige kjernekraften. Uten å rokke ved nasjonenes råderett over energiressursene kan energicharteret bety at vestlig teknologi kan komme til anvendelse raskere og bedre i Sovjetunionen og de nye demokratier.

Mye vil avhenge av hvordan Sovjetunionen svarer på de muligheter som charteret vil gi. Vi kan utvikle og ruste opp infrastruktur til felles interesse samtidig som vi forbedrer miljøet. Gjennom forslagene om et energicharter har Europa en enestående sjanse til å gjøre noe av global betydning for energi og miljø samtidig som vekstkraften i økonomien tar seg opp.

**

Vi står ved en skillevei der gamle strukturer går i oppløsning og nye krefter forløses, når målsettingene for det nye Europa formes.

Et grunnleggende krav til det nye Europa vil bli evnen til handlekraft. Europa må skaffe seg et beslutningssystem som er tilpasset de utfordringer vi står overfor. Det vil åpne for en grundig debatt om videreutvikling av demokratiet i Europa. Her har vi spesielle forutsetninger. Det var i Europa at demokratiets ide ble unnfanget. Det var i Europa at den demokratiske nasjonalstaten ble utviklet. Det må bli i Europa at demokratiet videreutvikles til å bli en realitet også i det forpliktende samarbeid mellom landene.

Som nasjonale politikere opplever vi stadig oftere at nasjonalstaten er for liten til å mestre mange av de oppgavene innbyggerne krever løsninger på. Den er for liten til å møte de regionale og globale utfordringene på miljøområdet. Det blir motsetningsfylt å love en miljøpolitisk snuoperasjon i Norge eller Danmark hvis vi ikke skaffer oss tilgang til internasjonale styringsredskaper. Vi må sette oss i stand til å fatte beslutninger der de hører hjemme ut fra problemenes egentlige natur.

Fornyelse av demokratiet vil gå til kjernen i samarbeidet mellom nasjonene - og det vil bli en debatt vi må ta i hvert enkelt land. Her må de nordiske landene delta. Vi har lange demokratiske tradisjoner i Norden. Vår norske Grunnlov stammer fra 1814. Den hadde allerede dengang en grunnleggende demokratisk innretning.

Vi legger vekt på at det skal være nær kontakt mellom de som styrer og de som velger. Denne nærheten må vi ta vare på. Samtidig må vi la demokratiske prinsipper å få slippe til i samarbeidet mellom landene. Vi trenger et samspill mellom desentralisering av makt hjemme, og demokratisering av makten ute. Samtidig må vi gi oss selv reell handlekraft i møte med de utfordringer som vil bestemme vår hverdag og vår fremtid.

***

Jeg har pekt på at en nasjons identitet bare kan forstås ved å følge de lange linjene i historien. På dette grunnlaget kan vi driste oss til å se fremover. I årene som kommer skal Norge finne sin plass i det nye Europa. Vi skal legge grunnlaget for at vårt land kan fremstå som en moderne og sunn industrinasjon, også om 50 år. Veien må gå gjennom mobilisering av egne krefter og deltakelse i forpliktende internasjonalt samarbeid. Å stå alene, utenfor internasjonale samarbeidsordninger, betyr at vi stiller aller svakest. Vår kultur, vår økonomi, vår politiske forankring og vårt miljø er uløselig knyttet til det nye Europa. Derfor må vi finne vår plass slik at vi, sammen med de andre landene i Norden, får

størst mulig adgang til råderetten over Europas fremtid.

Men våre ambisjoner må ikke stoppe der. Stillet overfor menneskehetens fellesproblemer kan ikke noe land være seg selv nok. I 2000 år har Europa skapt politiske ideer, med menneskerettigheter og demokrati som de viktigste og mest livskraftige. Nå, mot slutten av det 20. århundre, står disse verdier sterkere enn noen gang, og utsiktene er bedre enn på lenge til at de vil ha avgjørende innflytelse på den globale utvikling i neste århundre.

Europa har et særlig ansvar for den globale utvikling. Nå får vi en mulighet til å gjøre dette ansvar gjeldende. Våre land har en humanistisk og rettsstatlig grunnmur som er sterk nok til å bære et ansvar ut over oss selv. Vi kan ikke glemme at det store flertall av verdens befolkning i den tredje verden er sunket stadig dypere inn i fattigdom, gjeld og økologisk uføre. Avstanden mellom fattig og rik øker - finansstrømmene går i gal retning - fra Sør til Nord.

I dette bildet spiller de skandinaviske land en særegen rolle. Vi har tillit i den tredje verden, opparbeidet gjennom en årrekkes solidarisk politikk og en utviklingshjelp som er holdt på et høyt nivå - faktisk det høyeste i verden - også når våre egne land har hatt økonomiske problemer. Nordens røst høres i FN. Vi har lange humanitære tradisjoner. Vi har deltatt, og deltar, aktivt i fredsbevarende operasjoner. Under Gulf-krisen deltok den danske korvetten Olfert Fischer og det norske kystvaktskipet Andenes i fellesskap som håndhever av FNs vedtak.

I ansvaret for en verdensordning bygget på rettfedighet og internasjonal rett finner vi sammen, og dette er vi kjent for. Våre lands plass i det nye Europa handler også om dette bredere internasjonale engasjement. Verden trenger et sterkt Norden i et sterkt Europa slik at våre verdier og vårt helhetssyn får størst mulig gjennomslag. Talsmenn for den tredje verden har overfor meg ved gjentatt anledninger bedt om at vi gjør våre holdninger og politikk bedre kjent fordi virkningen vil bli større om vi får større innflytelse.

Europa må lede an i en politisk verdensopinion som setter de viktigste spørsmål øverst på dagsordenen. Hvordan skal en doblet verdensbefolkning sikres helse, utdanning og likere muligheter til livsutfoldelse? Hvordan skal vi sikre de fattige landene vekst og en bære kraftig utvikling? Hvordan skal de unngå å gå veien om en industrialisering og et energiforbruk som kan få katastrofale konsekvenser for vårt felles miljø?

Fremtidens utfordringer krever ansvar, deltagelse og lederskap. Slikt lederskap kan best utøves av et Europa som har gjenfunnet seg selv.